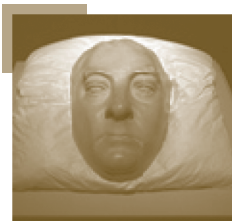

Darko Breitenfeld, Darko Kristović, Mislav Pap, Mijo Bergovec,
Ankica Akrap, Miroslav Martinjak, Iva Juras, Mia Pap

Posljednje riječi, rukopisi, slike, posmrtnne maske i počivališta poznatih skladatelja

U ovom prikazu važne su nam manje tipične slike skladatelja, to jest u njihovu staračkom, bolesnom i umirućem razdoblju. Izrada posmrtnih maska osobito je u prijašnje vrijeme, a napose u 19. stoljeću bila uobičajena. Vrlo često su patografski bili obrađivani i posmrtni ostatci, osobito lubanje znamenitih skladatelja, čije smo snimke iz obzira prema čitateljstvu namjerno izostavili. Smisao ovoga prikaza jest ukazati na bolan i dojmljiv dio završnoga puta skladatelja koji na neki način daje dodatni uvid u ljudsku sudbinu pojedinaca.

JOHANN SEBASTIAN BACH (1685. – 1750.)

Njemački skladatelj i orguljaš. Bio je krupan čovjek dobra zdravlja. Pred kraj života je oslijepio, moguće zbog hemoragičnoga glaukoma, čemu u prilog govori bol, dob, naglo nastajanje, moždani udar. Englez John Taylor dvaput ga je operirao kako bi mu vratio vid. Stanje se nije popravljalo. Sredinom srpnja doživio je ponovni moždani udar, koji se zakomplicirao vrućicom (upalom pluća) te je umro. U završnom bunilu govorio je da ponovno vidi.

GEORG FRIEDRICH HÄNDEL (1685. – 1759.)

Njemački skladatelj. U kolovozu 1745. godine prebolio je četvrti moždani udar, ali se ponovno oporavio do kraja godine te nije imao daljnjih neuroloških smetnja sve do posljednje godine života. Umro je vjerojatno od moždanoga udara ujutro 14. travnja 1759. godine. Prema svjedočenju njegova prijatelja Jamesa Smytha, Händelove su posljednje riječi bile upućene njegovu sluzi: »... da (Smyth) više ne treba doći k njemu, jer je on sada završio sa svijetom.«

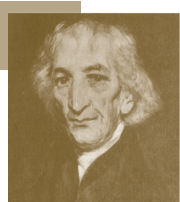
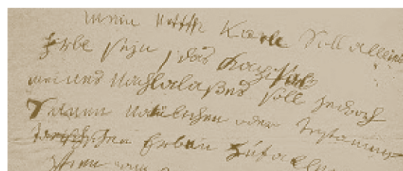
WOLFGANG AMADEUS MOZART (1756. – 1791.)

Austrijski skladatelj. Trovanje živom s uremijom, hipertireoza, mali subduralni hematoma i ovisnost o alkoholu napredovali su do konačnih simptoma. Mozartova konačna bolest, vjerojatno zarazna, uzrokovana bakterijom streptokoka, bila je recidiv reumatske groznice. Njegov životopisac Georg Nissen napisao je da je Mozartova supruga rekla: »(Mozart je rekao) sada moram umrijeti, kad bih se mogao barem brinuti za tebe i djecu. Ah, sada vas ostavljam nezbrinute. Odjednom je počeo povraćati i bio je ubrzo mrtav.«

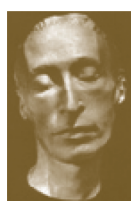
LUDWIG VAN BEETHOVEN (1770. – 1827.)

Njemački skladatelj, pijanist i dirigent rođen u obitelji glazbenika. Obolio je od upale pluća i umro je u komi 26. ožujka 1827. godine. Tri dana prije smrti rekao je svojim prijateljima: »Plaudite, amici, comedia finita est! (Pljesak, prijatelji, komedija je završena!)« Sljedećega dana izgovorio je svoje posljednje riječi: »Šteta, šteta, prekasno.« Time nije mislio da će smrt prerano prekinuti njegove skladateljske ambicije (ili na neki drugi viši smisao o životu), nego se ta izjava zapravo odnosila na kašnjenje pošiljke vina iz Mainza. Umro je dva dana nakon toga od komplikacija jetrene alkoholne ciroze. ■

NICOLO PAGANINI (1782. – 1840.)

Talijanski violinist i skladatelj. Vrlo je vjerojatno da je Paganini imao mješovite (tuberkulozne i sifilitične) infekcije dišnih putova, koje su bile uzrok njegove smrti. Posljednje riječi rekao je svojoj sluškinji koja se pripremala za kupnju hrane za večeru: »Dvanaest sua, to je previše novca, Julietta. Pokušaj nabaviti jednoga za osam sua, ali budi oprezna, golub koji košta osam sua mogao bi imati previše kosti.« ■

CARL MARIA VON WEBER (1786. – 1826.)

Njemački skladatelj, dirigent i reformator njemačke opere. Nije mnogo odlazio na turneje po Njemačkoj i ostatku Europe, osim posljednjega, kobnoga puta u London gdje je umro od tuberkuloze. Bio je bolešljiv od svoje dvadeset i pete godine života. Zapravo se utrkiavao sa smrću zbog tuberkuloze od koje je bolovao gotovo polovicu života. Rekao je svojem asistentu: »Sada me pusti spavati« i umro je sam kasnije tijekom noći. ■

GIOACHINO ROSSINI (1792. – 1868.)

Talijanski skladatelj. Zbog sve većega crijevnoga zastoja i drugih smetnja, podvrgava se u studenom 1868. operacijama debeloga crijeva. Nađen je uznapredovali rektalni karcinom te se odstranjuju nekrotične tumorske mase. Uzaludno ga dalje liječe. Umire u komi. Dok je umirao, Rossini je zapomagao: »Što radite, Blažena Djevice? Evo ovdje prolazim kroz paklene muke i zovem vas od sumraka. Čujete me! Možete to učiniti ako vam se sviđa; sve ovisi o vama. Hajde, sada budite brzi...« Posljednje što je rekao prije negoli je izgubio svijest bilo je ime njegove supruge »Olympe«. ■

FELIX MENDELSSOHN (1809. – 1847.)

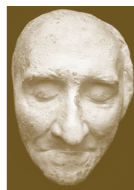
Njemački skladatelj i dirigent. Od 9. listopada do 3. studenoga prebolio je tri moždana udara. U trenutcima kada je bio pri svijesti, supruga ga je pitala boli li ga. Nijekao je. Kada ga je pitala je li umoran, odgovorio joj je: »Da, umoran sam, užasno umoran.« Nakon toga pao je u komu i preminuo od tzv. »prokletstva Mendelssohnovih«. Njegove sestre, Fanny i Rebecka, umrle su od moždanoga udara u dobi od 41 i 47 godina. ■

FRYDERYK CHOPIN (1810. – 1849.)

Poljski skladatelj i pijanist. Preminuo je u listopadu 1849. godine u stanju kaheksije, sa srčano plućnom insuficijencijom i proširenom tuberkulozom s pluća na grkljan i crijeva. Što se tiče Chopinovih posljednjih riječi, postoje različiti zapisi, ovisno koja je osoba tvrdila da ih je čula. Po svoj prilici, njegove posljednje riječi bile su: »Ne više«, kao odgovor na upit liječnika o boli. Drugi opisi obuhvaćaju: »Mama!«, »Majko, moja jadna majko!«, ili »Sretan sam! Osjećam da se smrt približava. Moli se za mene. Vidjet ćemo se opet u raju!« ■

ROBERT SCHUMANN (1810. – 1856.)

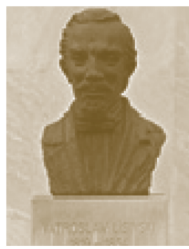
Njemački skladatelj, pijanist i dirigent. Posljednje dvije godine života proveo je u sanatoriju Endenich nedaleko od Bonna. Imao je halucinacije i ideje proganjanja. Obolio je od upale pluća sa postupnim srčanim zatajivanjem do smrti. Snažni napadaji depresije i hipomanije s nasuprotnim psihotičnim stanjima izmjenjivali su se tijekom njegova života, uz zlorabu alkohola i drugih psihoaktivnih tvari. Njegovo mentalno i psihičko stanje u najvećoj se mjeri pogoršalo u posljednje tri godine života u smislu progresivne sifilitičke pareze. ■

FRANZ LISZT (1811. – 1886.)

Njemački skladatelj i pijanist mađarskoga podrijetla. Za vrijeme posjeta festivalu Richarda Wagnera u Bayreuthu u srpnju 1886. godine, Liszt se razbolio. Dobio je vrućicu i produktivni kašalj. Nekoliko dana poslije toga preminuo je od upale pluća i kronične kardiopulmonalne bolesti u njezinoj podlozi. Njegova posljednja izjava prije smrti navodno je bila: »Tristan«. ■

RICHARD WAGNER (1813. – 1883.)

Njemački skladatelj, kazališni redatelj, polemičar i dirigent. U bolovima od fatalnoga srčanoga udara, Wagner je rekao svojoj sluškinji: »Pozovi moju ženu i liječnika!« Dok su ga premještali na kauč, sat koji je dobio od supruge ispao mu je iz džepa. Uzviknuo je: »Moj sat!« prije nego što je umro. ■

VATROSLAV LISINSKI (1819. – 1854.)

»Hrvatski Mozart« – bar po godinama življenja – bio je odmalena bolestan zbog tuberkuloze kuka (hramao je). Poslije je kao kronični tuberan sve slabijega zdravlja – do svoje rane smrti. Posljednjih je godina bio izvan glazbenih djelatnosti, ali je ipak skladao svoje opijelo, predosjećajući skori kraj. Ono je na pogrebu i izvedeno, ali je nakon toga izgubljeno.

IVAN PL. ZAJC (1832. – 1914.)

Uspješan hrvatski operni dirigent, pedagog i skladatelj, posljednje je godine svojega života provodio sve mirnije, skladajući sve rjeđe. Napuštalo ga je srce, a osobito vid te je pri kraju znao često govoriti: »Mio Dio, jačaj mi očni vid da dovršim još samo ovaj opus!« Zbog staračke sive mreine gotovo je oslijepio, a rukopis mu je postajao sve nesigurniji i slabije čitljiv. Umro je mirno u snu. ■

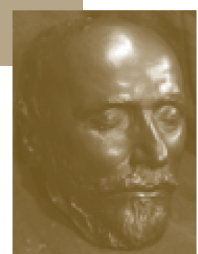
ALEKSANDAR PORFIRJEVIČ BORODIN (1833. – 1887.)

Ruski liječnik, kemičar, violončelist i skladatelj. Dvadeset i šestoga veljače 1887. godine sudjelovao je na svečanom kostimiranom plesu na Akademiji, gdje je bio vrlo aktivan plešući i zabavljajući druge goste. Blizu ponoći, odjednom se srušio naočigled drugih gostiju koji su mu pokušali pomoći, ali samo su mogli ustvrditi iznenadnu srčanu smrt. Pretpostavljalo se da je umro od srčanoga udara, vjerojatno povezanoga s njegovom srčanom bolešću poznatom otprije. ■

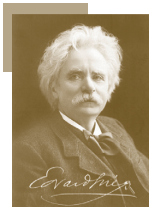
GEORGES BIZET (1838. – 1875.)

Francuski skladatelj. Rođen je u pariškoj obitelji glazbenika. Pri kraju je rekao: »Obliven sam hladnim znojem. To je znoj smrti. Kako ćete reći mojem jadnom ocu?« Izgubio je svijest i preminuo oko dva sata ujutro, u dobi od 36 godina. Možemo zaključiti da su ozbiljne upale grla i uha vjerojatno dovele do novoga nastupa reumatske vrućice uz moguću srčanu patologiju. ■

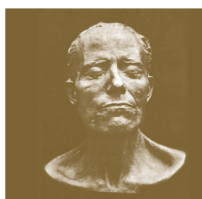
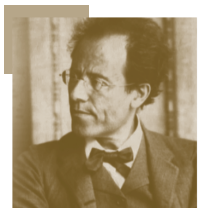
PETAR ILJIČ ČAJKOVSKI (1840. – 1893.)

Ruski skladatelj, dirigent, glazbeni pisac i kritičar. Kada je Čajkovski upao u delirij od komplikacija zbog zaraze kolerom, ponavljao je imenicu ženskoga roda »proklyaty« ili »prokleta«, vjerojatno misleći na svoju bivšu dobročiniteljicu Nadeždu von Meck, ili pak na svoju fatalnu bolest, koleru. Neki kažu da je zapravo izgovarao von Meckino ime. Prema najnovijoj teoriji nije riječ o smrti uzrokovanoj zarazom kolerom ili kojom drugom zarazom, nego se radi o svjesnom samootrovanju arsenom zbog pritiska vlasti prouzrokovanoga općom sablazni koju je sve više izazivao homofilnim ponašanjem. ■

EDVARD HAGERUP GRIEG (1843. – 1907.)

Norveški skladatelj i pijanist. Zbog nesređena načina života obolio je od tuberkuloze 1859. godine. U noći kad se razbolio pozvan je liječnik koji je savjetovao bolničko liječenje od sljedećega dana. Te je noći Grieg bio nemiran te su mu dali injekciju (morfij?) da zaspi. Pao je u komu i umro rano ujutro. Tijekom svoje posljednje noći, Grieg je rekao: »Dakle, to će biti kraj.« Ubrzo nakon toga, rekao je svojoj supruzi: »Pa – ako mora biti tako.« ■

GUSTAV MAHLER (1860. – 1911.)

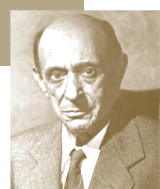
Austrijski skladatelj. Tijekom djetinjstva bolovao je od ponavljajućih upala grla koje su dovele do reumatske groznice. U odrasloj dobi patio je od migrenoznih glavobolja. Umro je od bakterijskoga endokarditisa. U noći kada je preminuo, Mahler je svojim prstima radio pokrete poput dirigiranja po prekrivaču i dvaput izgovorio: »Mali Mozart.« ■

HUGO WOLF (1860. – 1903.)

Austrijski skladatelj slovenskoga podrijetla. Tijekom studentskih dana zarazio se sifilisom. Do kraja 90-ih godina 19. stoljeća sifilis je uznapredovao. Patio je od noćnih mora, nakon kojih su slijedila razdoblja nesаницe i obmana. Primljen je u duševnu bolnicu Donje Austrije. Umro je dementan. Izrekao je posljednje riječi: »Odvratna glazba« prije smrti. ■

FREDERICK DELIUS (1862. – 1934.)

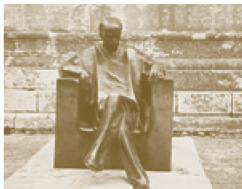
Engleski skladatelj njemačkoga podrijetla. Skladao je uglavnom opere. Živio je boemski i za vrijeme boravka na Floridi 80-ih godina 19. stoljeća zarazio se sifilisom. Postupno je zapao u komu i umro. U trenutku blagoga poboljšanja prije smrti, navečer je rekao svojoj ženi: »Jelka, sretan sam.« ■

ARNOLD SCHÖNBERG (1874. – 1951.)

Austrijski skladatelj. Sa 70 godina pojavljuju se znakovi ateroskleroze i dijabetes, pogoršava mu se astma. Uskoro se razvija srčana dekompenzacija. Umro je od kroničnoga popuštanja srca. Veliki majstor atonalne glazbe neposredno prije smrti izrekao je: »Harmonija«. ■

ALBAN BERG (1885. – 1935.)

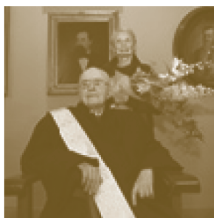
Austrijski skladatelj. U kolovozu 1935. godine razvio mu se na koži trtice čir koji je prerastao u karbunkul. Dok je umirao od septikemije, rekao je: »Danas je 23. To će biti odlučujući dan!« Vjerojatno zamišljajući da ravna glazbenim djelom, kako je postajao delirantan, ponavljao je: »Predtakt! Predtakt!« Umro je na Badnjak. ■

JAKOV GOTOVAC (1895. – 1982.)

Hrvatski dirigent i skladatelj. Zdravlje ga je posljednjih mjeseci života pomalo napuštalo. Veselio se velikomu TV intervjuu zakazanom prekasno, jer je u noći prije njega neočekivano umro od srčanih poteškoća. Hitna pomoć savjetovala mu je lijek koji je nakon razgovora mirno uzeo, zaspao, ali se više nije probudio. ■

RUDOLF MATZ (1901. – 1988.)

Hrvatski skladatelj, dirigent, čelist, pedagog i promicatelj muzikoterapije, posebno je bio vezan za nas autore; na kraju svojega stvaralaštva vezao se, naime, »za svaki slučaj« za medicinare. Bio je jedan od osnivača i prvih voditelja zbora »Zagrebački liječnici pjevači« te mentor dugogodišnjega idućega dirigenta prof. dr. Mije Bergovca, kao i inspirator drugih osnivača zbora. Uporno smo se i gotovo doslovno borili za ostatke njegova zdravlja te mu teško dopuštali da ipak ode zauvijek od svih nas koji smo ga poštovali. ■

MIRKO KELEMEN (1924. –)

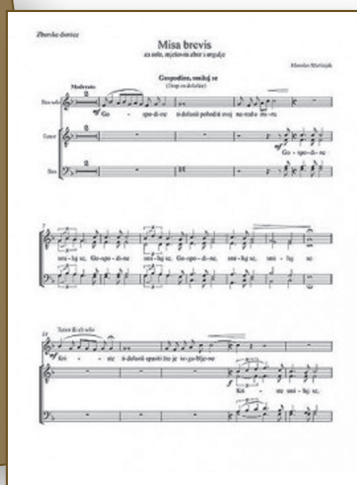
I konačno naš avangardni skladatelj, organizator i pedagog, koji neumorno sklada i promiče suvremenu glazbu sve do svojih devedesetih. Najavio je da mu samo srce može zatajiti. Sam je u svojem lepršavom i autoironičnom stilu publicirao sve svoje dosadašnje ustanovljene dijagnoze (više od 30), djelomično i uz našu liječničku pomoć i uz želje za što podnošljivijim zdravljem u budućnosti, što smo zajednički nedavno i objavili. ■

GROBNA MJESTA

Velik je broj skladatelja pokopan na središnjim grobljima glavnih gradova najpoznatijih skladateljskih zemalja. U Londonu se osobito često radi o Westminsterskoj katedrali, u Parizu na groblju Père Lachaise i na Montmartreu. U Austriji je znatan broj skladatelja pokopan na bečkom Währinškom groblju, a u Rusiji na samostanskom groblju Aleksandra Nevskoga u Sankt-Peterburgu i u Moskvi na Novodjevičnom groblju, zatim u Češkoj na praškom Višegradskom groblju. Osim navedenih, postoji i niz drugih groblja na kojima su pokopani neki od najvažnijih skladatelja, osobito u Njemačkoj i Italiji, kao i u SAD-u, a u Zagrebu ih je većina pokopana na Mirogoju (objavljeno u ovom časopisu).

ZAKLJUČAK

U obradi biografija više od deset tisuća skladatelja te više od tisuću patografija odabrali smo ovaj put dojmljivu naslovnu temu, iznoseći samo mali broj skladateljskih sudbina (Bach, Händel, Mozart, Beethoven, Paganini, Weber, Rossini, Mendelssohn, Chopin, Schumann, Liszt, Wagner, Lisinski, Zajc, Borodin, Bizet, Čajkovski, Grieg, Mahler, Wolf, Delius, Schönberg, Berg, Gotovac, Matz, Kelemen).

Misa brevis

Misa brevis druga je po redu skladba u okviru projekta Canticum novum koji želi ponuditi skladbe za misni ordinarij ili ono što se naziva "misa" koje će biti po mjeri današnjeg liturgijskog promišljanja i slavlja, prilagođene zahtjevima crkvenih propisa o crkvenoj glazbi. Skladbe su stoga pisane u jednostavnom stilu i primjerene župnim zborovima, čime se želi omogućiti da u liturgiji sudjeluje čitava zajednica. Misa brevis za sole, mješoviti zbor i orgulje sadrži pjevane dijelove mise Gospodine, Smiluj se, Slavu, Svet i Jaganjče Božji.